

Preventívne programy v práci s mládežou

Metodická príručka

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ
A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Realizáciu špecifických preventívnych programov a vytvorenie tejto metodologickej príručky sme realizovali s finančnou podporou Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR v rámci dotačného programu Podpora a ochrana ľudských práv a slobôd LP/2014. Za obsah tohto dokumentu je výlučne zodpovedné OZ Mládež ulice.

OZ Mládež ulice

Preventívne programy v práci s mládežou

Metodická príručka

Autori a Autorky:

Mgr. Karina Andrášiková

Mgr. Eva Košťálová

Mgr. Peter Kulifaj

Mgr. Estera Köverová

Bc. Simona Vojtová

Bc. Petra Hotová

Vydalo: OZ Mládež ulice

Cyprichova 22, 83154 Bratislava

www.mladezulice.sk

1. vydanie, © Mládež ulice, 2014

Editorka: Mgr. Iveta Kulifajová

Neprešlo jazykovou úpravou

Naše poďakovanie patrí Ministerstvu zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, ktoré v rámci dotačného programu Podpora a ochrana ľudských práv a slobôd LP/2014 finančne podporilo náš projekt „Podpora a motivácia k tolerancii prostredníctvom terénnych nízkoprahových programov“ a tak mohla vzniknúť táto metodická príručka. Tiež chceme vyjadriť vďaku všetkým spolupracujúcim organizáciám aj jednotlivcom, ktorí nám pomohli po teoretickej ale aj praktickej stránke, aby sme do tejto príručky mohli vložiť to, čo sme v teréne s deťmi a mladými realizovali a k čomu nás inšpirovali. Obrovská vďaka smeruje našim dobrovoľníkom a dobrovoľníčkam, ktorí svoj čas a chuť venujú terénnej sociálnej práci a práci s mládežou v našich nízkoprahových programoch. Tí najpodstatnejší, ktorým sa chceme poďakovať sú však naši klienti – deti a mladí z bratislavských sídlisk a komunít. Oni nám dávajú najväčšiu spätnú väzbu na našu prácu a aktivity, ktoré sa tu ocitli.

Obsah

Úvod	6
Teoretické východiská špecifických preventívnych programov	7
Práva detí	9
AKTIVITY - PRÁVA DETÍ	11
Rasizmus a xenofóbia	14
AKTIVITY - RASIZMUS A XENOFÓBIA	16
Násilie páchané na deťoch	19
AKTIVITY – NÁSILIE PÁCHANÉ NA DEŤOCH	21
Sexualita	23
AKTIVITY - SEXUALITA	25
Sebapoznávanie	27
AKTIVITY - SEBAPOZNÁVANIE	29
Zoznam príloh	33
Prílohy	34
Použitá literatúra	47
Kontakt	48

Úvod

Známy fakt, ktorý hovorí o jasnom víťazstve prevencie pred riešením vzniknutých problémov netreba snáď ani veľmi pripomínať. Väčšina z nás zažíva situácie, kedy len neveriacky krútime hlavou a ľutujeme, že sme sa svojmu zdraviu nevenovali skôr, zanedbali finančnú gramotnosť či sa sústredili viac na svoje záujmy ako druhých ľudí a stratili dôležité vzťahy.

Mladosť a dospievanie je neuveriteľnou zmesou neustálych zmien, obáv i radostí, nových rozhodnutí a samozrejme, očakávaných aj nečakaných dôsledkov. Žiadna iná fáza nášho života neskrýva v sebe toľko nového zažitého v tak krátkom čase. V priebehu 20 rokov sa naučíte chodiť, rozprávať, chápať sociálnym vzťahom, z rodiny sa dostane do inštitucionálneho prostredia škôl, rozhodujete sa o svojej budúcnosti v podobe strednej, neskôr vysokej školy. Stretávate prvé lásky, uvažujete o svojom mieste v spoločnosti. Testujete hranice – svoje, vašich najbližších aj tých vzdialenejších. V jednom momente, prekročením 18 roku života, sa môže každé vaše chybné rozhodnutie stať osudovým. Včera to bolo v poriadku, dnes už nie je.

Za všetko, čo mladí ľudia musia zvládnuť by im mal patriť náš obdiv. Súčasná doba, ktorá nás zahlcuje množstvo informácií je pre nich skutočnou výzvou. V niektorých momentoch stoja na rázcestí dôležitých rozhodnutí. V ideálnom prípade nachádzajú usmernenie v rodičoch, pedagógoch, kňazoch, priateľoch či pracovníkoch s mládežou. Nie vždy sme pre nich však oporou – moralizujeme, bagatelizujeme alebo im len chceme „natlačiť“ naše videnie sveta a toho, čo je správne. Bez pochopenia toho, ako to vnímajú a prežívajú oni.

Preto je našou úlohou, najmä „odborníkov“, hľadať cesty, ako sa k mladým ľuďom v kritických obdobiach i otázkach vhodne priblížiť. Nieкто by isto povedal, že je to vecou empatie. Súhlasíme. V organizácii si zároveň myslíme, že užitočnou barličkou môžu byť aj rôzne pomôcky a pracovné postupy. Jednou z nich má byť práve táto príručka. Vychádza z metodológie tzv. špecifických preventívnych programov, ktorými sme sa inšpirovali od našich, najmä českých kolegov. Ide o spôsob práce s témami ako násilie, práva detí, tolerancia odlišností a ďalšími. Tento prístup má byť tak akceptujúci, ako i efektívny. Počas niekoľkých mesiacov sme sa s týmto konceptom snažili pracovať a naučiť sa, ako v rámci neho vytvoriť s mladými podporné partnerstvo. Veríme, že sa nám to aspoň čiastočne podarilo...

V prípade, že by ste mali záujem o viac informácií, než ako je obsiahnuté v tejto príručke, neváhajte nás kontaktovať na info@mladezulice.sk.

Autori a autorky

Teoretické východiská špecifických preventívnych programov

Občianske združenie Mládež ulice realizuje svoju činnosť od roku 2000. Prvé aktivity s deťmi sa začali v mestskej časti Vrakuňa (Pentagon). Zamerali sme sa predovšetkým na podporu a prevenciu detí a mladých zo sociálne slabých rodín v oblasti drogových závislostí. Od roku 2004 sme našu činnosť presunuli do sociálnej ubytovne tzv. "Modrý dom" v Petržalke, kde dovtedy ponuka sociálnych služieb neexistovala. Pracujeme priamo na mieste, kde táto segregovaná, prevažne rómska komunita žije. Venujeme sa deťom a mladým vo veku 5- 26 rokov, a ich rodinám, ktorým poskytujeme služby sociálneho (poradenstvo, doučovanie) a voľnočasového charakteru (hry, športovanie, aktivity v klube). Naším poslaním je nadväzovať s týmito deťmi podporné vzťahy, vytvoriť bezpečné prostredie, poskytnúť im pozitívne identifikačné vzory a dostatok podnetov pre rozvoj životných zručností potrebných na postupnú integráciu do spoločnosti. Túto misiu spolu s odborným know-how sme v roku 2012 rozšírili aj na novú komunitu v Rači. Formou nízkoprahového terénneho programu tu pracujeme so sídliskovou mládežou aj v oblasti primárnej a sekundárnej prevencie zameranej na zmysluplné trávenie voľného času, poradenstvo v oblasti riešenia osobných problémov, tiež interpersonálnych konfliktov a medziľudských vzťahov. Od roku 2013 sme začali realizovať terénny nízkoprahový program pre deti a mládež aj v mestskej časti Bratislava - Vajnory. Občianske združenie Mládež ulice je zaregistrované na Bratislavskom samosprávnom kraji ako podľa § 10 zákona č. 305/2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele. Na Ministerstve školstva máme akreditovaný vzdelávací program Rozvoj profesijných kompetencií mládežníckych vedúcich a pracovníkov s mládežou. Sme tiež jednou zo zakladajúcich organizácií Asociácie nízkoprahových programov pre deti a mládež, ktorej cieľom je zvyšovanie kvality poskytovaných služieb a sieťovanie organizácií venujúcich sa tejto problematike.

Preventívne programy sme realizovali v komunite Modrého domu i v časti Východné. Postupovali sme podľa metodík, ktoré vychádzajú zo skúsenosti českých pracovníkov nízkoprahových centier (publikované napr. v Kontaktní práce Hořava, Herzog, Kotová, 2007.). Išlo o postupnosť nasledujúcich krokov:

1. Identifikácia vhodnej témy alebo oblasti (výber bude obmedzený na témy súvisiace s výzvou – rasizmus,)
2. Mapovanie postojov, znalostí a správania vo vzťahu k danej téme u klientov
3. Stanovenie cieľa programu
4. Vytvorenie informačných materiálov, vzdelávanie pracovníkov
5. Plánované predávanie témy cieľovej skupine
6. Využitie témy v obvyklom chode programu
7. Hodnotenie úspešnosti a prínosu pre klientov
8. Hodnotenie všetkých krokov pracovníkov a celkové vyhodnotenie

Každá téma bola realizovaná v rozsahu dva až tri mesiace. Pracovníci využili na zistenie postojov, znalostí a správania rozhovory, dotazníky, pred-testy (na hodnotenie post-testy) a pozorovanie. Následne sa vytvorili informačné materiály (letáky) a pracovníci sa venovali vlastnému vzdelávaniu v tej-ktorej téme. Samotné predávanie témy znamenalo intenzívne využitie rôznych nástrojov a aktivít počas vymedzeného obdobia. Súčasťou aktivity boli tiež workshopy, premietanie filmov či skupinové zážitkové hry a diskusie. Práve inšpirácia k rozhovorom bola hlavnou úlohou pracovníkov. „Provokovali“ aby klienti premýšľali nad svojim postojmi a správaním. To, že bolo sprostredkovanie témy obohatené o rôzne aktivity, bolo len pridanou hodnotou, ktorá môže ovplyvniť zmenu správania. Na záver mesiaca sa každá téma zhodnotila, spracoval sa zápis s uvedením výsledkov (dosiahnutím cieľov projektu) a tiež zoznamom aktivít a postupov, ktoré sa osvedčili.

Práva detí

Čo sú to detské práva? Väčšina dospelých si hneď predstaví súbor určitých zákonov, ktoré majú deťom pomôcť a nesmú sa porušovať. Ako to však vnímajú deti a dospievajúci klienti v nízkoprahových programoch?

Keďže sa nám v tejto súvislosti otvorilo ešte niekoľko otázok (dokážu povedať nie, ozvať sa ak je ich právo porušované?) vybrali sme si problematiku Detských práv ako prioritnú spomedzi preventívnych programov. V skutočnosti odštartovala náš projektový mechanizmus špecifickej prevencie a pre klientov sa stala tzv. „vlajkovou loďou“ v nových aktivitách. Dôvodom výberu bolo presvedčenie pracovníkov, že ak deti poznajú svoje práva a s tým spojené povinnosti, vedia ich uplatňovať a chrániť, môžu tak predísť rôznym problémovým situáciám, s ktorými sa často stretávajú. Ako napríklad šikana v škole, nevypočutie ich názoru, problémy s rodičmi a iné.

Úvod do každej preventívnej témy kladie dôraz na pripravenosť pracovníkov. Náš tím si dopredu našťudoval význam pojmov ako: dieťa, detský ombudsman, Dohovor o právach dieťaťa a pod. Vedeli sme tak túto tému deťom vhodne interpretovať, prispôbiť sa im vo vysvetľovaní či reagovať na ich občas všetečné otázky typu: *„Minule spolužiak nadával inému spolužiakovi a učiteľka mu vynadala. Ale prečo? Má predsa právo na svoj názor“*.

Nasledovala fáza mapovania danej témy medzi klientmi. Aké sú ich znalosti, postoje a zvyčajné reakcie v oblasti detských práv? Odpovede sme zisťovali nenásilne, prostredníctvom komiksu a dotazníka (príloha č. 1), a kombinovali ich s vlastným pozorovaním a rozhovormi s deťmi počas aktivít v klube. Po vyhodnotení výsledkov sme si určili cieľ: chceme, aby naši klienti vedeli uplatňovať svoje práva a zároveň neporušovali práva iných.

Práca na dosiahnutí cieľa začala podávaním informácií rôznymi spôsobmi a cestami. Využili sme napríklad kreatívnu tvorbu plagátu o Právach detí, na ktorom spolupracovali samotní klienti a doteraz visí v klube. Ale používajú sa tiež rôzne tematické letáky, nástenky, prezentácie, videá na sociálnych sieťach...

Nasledovalo využívanie informácií v praxi, a teda realizácia zážitkových aktivít. Špecifickosť v nízkoprahových programoch sa prejavuje napríklad aj v tom, že nevieme koľko klientov a kto konkrétne príde, pravidelnosť nie je povinná a pod. Je preto dôležité venovať sa vybranej téme

dlhodobo (konkrétne u nás to boli 2 mesiace) a aktivity priebežne upravovať podľa potrieb cieľovej skupiny, ktorá sa v klube alebo na ulici práve nachádza (sú to napr. žiaci 1. stupňa ZŠ, alebo dospievajúci, rovesnícka skupina chalanov...).

Nakoniec sa nám podarilo dostať tému do bežného chodu klubu. Decká často počas hier reagovali na správanie iných vetami typu: „*Neporušuj moje právo, Mám právo na vlastný názor*“ a pod. Niekoľkokrát sa tiež stalo, že sa snažili presadiť sa na úkor druhých a schovať to za svoje detské právo. Všetky tieto podnety využili pracovníci na otvorenie diskusií o konkrétnej téme či výchovnej situácii.

Na záver sme sa pokúsili vyhodnotiť vytýčený cieľ zmeny. Uznávame, že je to komplikované. Nepravidelnosť návštev detí, ich meniaci sa počet, odmietnutie niektorých nosných aktivít skresľuje výsledky. Ale evaluácia témy a následné vypracovanie odporúčaní pre pokračovanie v ďalších aktivitách, minimálne v rámci pracovného tímu, je potrebné. My sme napríklad zmerali zlepšenie informovanosti o Právach detí u našich klientov prostredníctvom zábavnej hry „Riskuj“ (aktivita č. 5). A zmenu ich postojov sledujeme dlhodobo na základe pozorovania v konkrétnych situáciách či z náhodnej spätnej väzby.

1. *Názov aktivity: Kvíz o právach detí*

Cieľ aktivity: Otvorenie novej preventívnej témy a zároveň zábavná forma ako naučiť klientov svoje práva.

Pomôcky: Tabuľky na písanie a fixky, príloha č.2

Čas: 30 minút

Vek: od 8 rokov

Inštrukcia: „Prečítam vám postupne kvízové otázky, vy svoju odpoveď napíšete na tabuľku, po každej otázke otočíte stieraciu tabuľku a ukážete svoju odpoveď“. Potom sa so skupinou o otázke chvíľu diskutuje.

Príloha č.2

Zdroj: Mládež ulice

2. *Názov aktivity: EkoPexeso práva detí*

Cieľ aktivity: Tvorivou činnosťou naučiť klientov svoje práva

Pomôcky: Toaletné rolky, fixky, nožnice

Čas: 30 minút

Vek: od 8 do 14 rokov

Inštrukcia: „Vyberte si jedno z detských práv a vašou úlohou je ho nakresliť. Dostanete toaletnú rolku, ktorú rozstrihnete na polovicu. Na jednu z nich nakreslite, čo podľa vás právo vyjadruje a na druhú napíšete jeho znenie. Potom si môžeme spolu zahrať pexeso“.

Zdroj: Mládež ulice

3. *Názov aktivity: Súdna sieň*

Cieľ aktivity: Naučiť mladých ľudí formulovať argumenty z rôznych pozícií. Identifikovať a uvedomiť si práva detí aj v situácii rozvodového konania.

Pomôcky: papieriky s rolami, kulisy na prípravu scény

Čas: 100 minút

Vek: od 12 rokov

Inštrukcia: „Každý dostanete kartičku s popisom svojej roly a časti príbehu, ktorý sa s ňou viaže. Pripravíme spoločne scénu a začne sa súdne konanie vo veci napr. rozvodu. Postupne budú prichádzať na scénu rozliční svedkovia a právnici rozvádžajúcich sa manželov ich vypočúvajú. Sudca a „porota“ má rozhodnúť komu budú deti zverené do opatery“.

Po odohratí rolovej hry prichádza reflexia. Aké argumenty boli použité pre zverenie dieťaťa do starostlivosti? Rozhodol sudca podľa vás správne? Ako ste sa cítili v jednotlivých rolách? Majú deti v takomto súdnom konaní svoj hlas?

Príloha č.3

Zdroj: Mládež ulice

4. Názov aktivity: Dohovor o právach dieťaťa

Cieľ aktivity: Hravou formou skupinovej práce priblížiť deťom text Dohovoru o právach dieťaťa v skrátenej verzii. Uvedomiť si, že aj deti majú svoje práva a že v rôznych kútoch sveta sú často porušované.

Pomôcky: skrátená verzia dohovoru o právach dieťaťa pre každú skupinu), príbehy kde sú porušované práva detí pre každú skupinu

Čas: 30 minút

Vek: od 12 rokov

Inštrukcia: „Deti rozdelíme do skupín. Rozdáme im skrátenú verziu Dohovoru o právach dieťaťa ako pomôcku a príbehy detí, v ktorých sú ich práva porušované.“

„Vyberte si 3 príbehy a vypíšte, ktoré z detských práv je v príbehu porušované“. Potom diskutujeme o porušovaní práv v rôznych častiach sveta a pýtame sa detí ako by na takéto porušovanie reagovali, keby boli na mieste konkrétneho dieťaťa.

Tip: Vyberte príbehy ľudí, ktoré vaši klienti poznajú (niekto známy, rozprávky, skrátený príbeh nejakého filmu a pod.)

Zdroj: Inšpirované z Vargová, D. (2007) Práva detí v kontexte Dohovoru o právach dieťaťa. Bratislava : Metodicko – pedagogické centrum

5. Názov aktivity: Riskuj

Cieľ aktivity: Táto aktivita sa dá využiť na začiatku, ale aj na konci témy. Buď ňou zisťujete aké majú vaši klienti informácie o danej téme, alebo naopak, či si niečo za tie mesiace od vás odniesli.

Pomôcky: kartičky s otázkami (na jednej strane je otázka a na druhej strana otázka od 500 do 10000). Minimálne 5 rôznych tém, papier a pero (kam si budete zapisovať kto má koľko

bodov). Otázky môžu visieť na nástenke, alebo využite dataprojektor s notebokom. Vtedy je príprava jednoduchšia.

Čas: 45-60 minút (flexibilne treba reagovať na deti a mladých)

Vek: podľa náročnosti otázok. U nás v klube to bavilo úplne všetkých klientov.

Inštrukcia: Podľa počtu detí sa rozhodneme, či hrá každý samostatne, alebo sa utvoria dvojice, aby hra nestrácala dynamiku. „Skupina s menom XY vyberte si tému a náročnosť otázky. Nízka cena znamená ľahšiu otázku, so zvyšovaním ceny stúpa aj náročnosť“. Otočí sa kartička. Buď je tam otázka, alebo zlatá tehlička - prémia. Zlatá tehlička znamená, že sa hráčom hneď pripíše počet bodov z kartičky. Zlaté tehličky by mali byť max. dve. A témy musia byť úplne rôznorodé. Po prejdení si všetkých otázok sa body jednotlivým hráčov/dvojíc spočítajú a určí sa víťaz.

Tipy na otázky sú v časti prílohy

Príloha č.4

Zdroj: Mládež ulice

Rasizmus a xenofóbia

Téma rasizmu a xenofóbie sa v našom klube odhaľuje stále. Časté sú najmä „nevinné poznámky“ typu: „Ty Róm (ako nadávka), A to môžu do klubu chodiť všetci? Aj Rómovia a černosi? Neznášam Číňanov “ a pod. Objavili sa aj konkrétne rasistické útoky. Preto sme sa rozhodli venovať sa tejto téme podrobnejšie a najlepšie nejakým prítlačivým, neotrepaným spôsobom. Otázka znela: ako by decká mohli spoznať iné kultúry? A ako si môžu uvedomiť, že na ľudí sa treba pozerať individuálne a nie ich hádzať do jedného vreca?

Odpovede sme získavali už vyššie popísanou metodickou postupnosťou. Pri mapovaní názorov klientov o iných kultúrach sme využili všeobecne obľúbenú a overenú hru Riskuj. Pridala sa aj dôkladná analýza ich správania v súvisiacich situáciách. Nasledovalo stanovenie cieľa, ktorý by mal byť najmä v téme rasizmu reálny a nie idealistický. My sme sa preto zamerali na: sprostredkovanie spoznávania iných kultúr a rás a vedenie klientov k scitliveniu ich správania voči odlišným ľuďom.

V klube sme vytvorili vlastný, veľmi jednoduchý, leták. Obsahoval len pár základných slov, ktoré mali vyjadriť myšlienku celej preventívnej témy: „*V priateľstve nie je podstatná farba pleti, vlasov, očí, trička či bicykla. Dôležité je čosi iné.*“

To dôležité mali deti spoznávať v rôznych aktivitách. Rozdelili sme ich na viacero okruhov: vzdelávacie, rolové a zážitkové. Pri vzdelávaní sme klientom pripravili hru Páli vám? (aktivita č.5) Bola to obdoba známeho televízneho programu, ktorý decká poznali a motivovalo ich to zahrať sa. Použili sme tiež Ľudskoprávne bingo (aktivita č.1), ktorého popis nájdete v rozličných príručkách. My sme si ho upravili pre vlastné potreby. Hra skončila zaujímavou diskusiou o treste smrti. Vznikli dve skupiny. Jedna bola za, druhá proti a objavili sa rôzne zaujímavé argumenty. „*A čo ak sa zistí, že to ten človek neurobil a my ho zabijeme? Keby ti niekto vyvraždil celú rodinu nemá právo sedieť vo väzení ?*“ a pod.. A tu sa ukazuje aj podstata práce pracovníka. Nechať v každej aktivite klientom priestor na slobodné vyjadrenie sa, občas aj vyventilovanie. A nezabudnúť, že našou úlohou nie je vynadať im, alebo okamžite presadiť ten správny názor. Treba klásť správne otázky a motivovať deti k premýšľaniu a polemike.

V rámci rolových hier sme klientom rozдали papieriky s popisom konkrétnej životnej situácie. (Rôzne štartovacie pozície, aktivita č.3). Nasledovala otázka a ak sa týkala ich situácie, posunuli sa dopredu. Na záver sme debatovali o tom, ako sa v „koži“ druhého človeka cítili. Podstatou

rolových hier je zjednodušené hranie divadla. Niektorí klienti, najmä tí hanblivejší, s tým mali problém. To sme potom riešili súkromím v kontaktnej miestnosti, kde si situáciu prešli individuálne s pracovníkom, alebo v kruhu niekoľkých známych kamarátov.

Zážitok sme sa deťom snažili sprostredkovať cez Deň Afriky, ktorý organizovalo PDCS. Spoločne sme namaľovali plagát, ktorý bol aj verejne vystavený v Starej tržnici. Počas dňa sme sa veľa dozvedeli o živote v Afrike. Zahrali sme si Hru o život, ktorá nám pomohla predstaviť si ako vyzerá bežný život afrického dieťaťa, vyskúšali sme ich jedlá a videli africkú módu na prehliadke. Starší chlapci sa zúčastnili Nížkoprahového cup-u, futbalového stretnutia mladých rôznej rasy, z rôznych sociálnych prostredí v Bratislave. Podujatie organizovalo naše občianske združenie.

Preventívnej téme, zameranej na riešenie rasizmu a xenofóbie, sme sa venovali dva mesiace. V tomto období sme si všimli, že klienti sa navzájom upozorňujú: „*Tak toto bolo rasistické,*“ alebo „*To si prestrelil.*“ Celkovo je ale ťažké tému vyhodnotiť. Chceme v nej aj naďalej pokračovať. Napríklad podujatím Týždeň tolerancie v klube, či pozývaním ľudí z iných kultúr medzi deti. Zapojili sme sa tiež do projektu zahraničného dobrovoľníctva a na rok k nám prišiel Daniel z Talianska a Veronica zo Španielska. Pracujú s deckami a zároveň im rozprávajú aj o svojej rodnej krajine a odlišnej kultúre.

AKTIVITY - RASIZMUS A XENOFÓBIA

1. *Názov aktivity: Ľudsko- právne Bingo*

Cieľ aktivity: Uvedomiť si, že ľudské práva platia pre všetkých a všade. Rozvíjať zručnosť počúvať. Podnecovať úctu k iným ľuďom a ich názorom

Čas: 40 minút

Vek: Otázky sa môžu formulovať podľa veku klientov, ktorých v klube máte.

Inštrukcia: „Každému rozdáme hárky s kvízom a ceruzkou. Vy si musíte nájsť partnera, ktorému položíte jednu z otázok uvedených na hárku. Kľúčové slová a odpovede zapíšete do príslušného okienka. Potom sa rozdelíte a každý si opäť hľadá partnera na zodpovedanie ďalšej otázky. Cieľom hry je nielen získať odpovede do každého okienka, ale aj to, aby každú otázku zodpovedala iná osoba. Kto z vás prvý získa všetky odpovede, zakričí „Bingo!“ a stáva sa víťazom“.

Diskusia- prečítajte prvú otázku a požiadajte deti a mladých, aby vám rad radom povedali, aké na ňu dostali odpovede. Poskytnite priestor stručným pripomienkam ostatných.

Príloha č.5

Zdroj: inšpirované z Patricia Brander a kol., KOMPAS :Príručka výchovy a vzdelávania mládeže k ľudským právam, Ministerstvo školstva Slovenskej republiky: 2009, ISBN 978-80-969407-2-1

2. *Názov aktivity: NAČIREMA*

Cieľ aktivity: Búranie predsudkov, stereotypov a bariér medzi kultúrami. Medzikultúra komunikácia.

Pomôcky: text o kmeni Načirema

Čas: 30 – 50 minút

Vek: od 12 rokov

Inštrukcia: „Prečítajte si text o záhadnom kmeni Načirema, ktorý až mysticky lipne na ústnej hygiene“. V texte sú napísané rôzne rituály, normy, hodnoty a sociálne správanie tohto kmeňa. Zúčastnení odpovedajú na otázky ako „Aký máte pocit z tejto kultúry?“, „Určite aká to je kultúra.“, „Kam by ste túto kultúru zaradili?“, „Určite v ktorej časti planéty žije.“, „Považujete túto kultúru za blízku našej civilizácii/kultúre?“ Nakoniec účastníci musia hádať o aký kmeň ide. Načirema je pokiaľ to prečítame zozadu Američan.

Príloha č. 6

Zdroj: podľa Miner, H., Giddens, A.(2003) Sociologie, Praha : Argo In Kövérová, Š., Brnula, P. (2007) Hra určená na medzikultúrnu komunikáciu pre tréning sociálnych zručností sociálnych pracovníkov.

3. *Názov aktivity: Rôzne štartovacie pozície*

Cieľ aktivity: Uvedomiť si rôzne obmedzenia vyplývajúce zo sociálnej pozície v spoločnosti, či etnicity. Uvedomiť si rozdielnosť štartovacích pozícií pre jednotlivé spoločenské vrstvy, precítiť sociálne vylúčenie.

Pomôcky: papieriky s rolami, vytlačené otázky

Čas: 30 – 50 minút

Vek: od 12 rokov

Inštrukcia: „Vylosujte si napísanú rolu na papierikoch, ktorú nikomu neukazujte“. Napríklad: štrnásťročný Róm vyrastajúci v detskom domove, mladý muž trvale pripútaný na invalidný vozík, sedemnášročná dcéra úspešného majiteľa výroby hračiek, utečenec z Ugandy. „Postavte sa na spoločnú štartovaciu čiaru a odpoveďami „áno“ na otázky, ktoré vám budem klásť sa posúvate dopredu“. Otázky sú napríklad: Kto z vás si niekedy vo svojom živote mohol dovoliť... zdravotnú starostlivosť, ísť na dovolenku, vie kam sa obrátiť o pomoc, nemá strach, že ho na ulici bude sledovať polícia....Pri tejto hre sa ukazuje ako odpovede na konkrétne otázky závisia od sociálneho statusu a pozície v spoločnosti. Po aktivite môžeme o jednotlivých otázkach a rolách diskutovať – čo mi bolo príjemné a čo nepríjemné na roly, ako som sa cítil/a keď som príliš nepostupoval/a, môžu jednotlivé kategórie otázok ovplyvniť ľudia samy, ako som vnímal/a tých nepohyblivých, čo všetko môže viesť k sociálnemu vylúčeniu....

Zdroj: Ondrušek D., Potočková D., Hipš J., Výchova k tolerancii hrou, 2007, PDCS, o. z., Partners for Democratic Change Slovakia, ISBN: 978-80-969431-5-9

4. *Názov aktivity: Hádej kto príde na večeru*

Cieľ aktivity: Analyzovať správy, ktoré sme dostali od vlastnej rodiny o ľuďoch z odlišného kultúrneho alebo sociálneho pozadia. Uvedomiť si predsudky voči určitým etnickým skupinám a sociálnym vrstvám. Dokázať argumentovať z rôznych pozícií.

Pomôcky: papieriky s rolami a názormi, kulisy na prípravu scény: stôl, stoličky, misa...

Čas: 30 – 50 minút

Vek: od 12 rokov

Inštrukcia: Ide o rolovú hru, kde na rodinnú večeru príde dcéra s tým, že má nového priateľa, ktorý je Róm. Chcú spoločne bývať a založiť si rodinu. „4 z vás dostanú na papierikoch napísané jednotlivé roly a tiež názory týchto postáv na vzniknutú situáciu, ktorú máte zahrať a v prospech, ktorých máte argumentovať. Všetci ostatní ste pozorovateľmi. Všímajte si

reakcie jednotlivých hercov, ich argumenty, či argumentujú v zajatí predsudkov alebo nie“. Po zahraní scény nasleduje diskusia: Ako sa kto cítil v konkrétnej roly, čo si pozorovatelia všimli....

Príloha č.7

Zdroj: Ondrušek D., Potočková D., Hipš J., *Výchova k tolerancii hrou*, 2007, PDCS, o. z., Partners for Democratic Change Slovakia, ISBN: 978-80-969431-5-9

5. *Názov aktivity: Páli vám to?*

Cieľ aktivity: Oboznámiť deti a mladých s novými pojmami hravou formou (extrémizmus, chudoba, imigrant)

Čas: 30 minút

Vek: podľa slov, ktoré vyberiete

Inštrukcia: Na zemi sú položené papieriky. „Po prečítaní definície nejakého slova (napríklad extrémizmus) hádate čo to môže byť. Ak neviete vypýtate si písmenko. Za čo, ale strácate 10 bodov. Takto postupne sa vám otáčajú písmenká, až uvidíte celé slovo. Na začiatku má každý z vás 500 bodov.

Zdroj: Mládež ulice

Násilie páchané na deťoch

Pod témou násilia páchaného na deťoch rozumieme všetky prejavy–agresie, od šikany na školách až po zneužívanie detí. Deti sú násilnostiam vystavené na každom kroku. V médiách, v škole, novinách, na sociálnych sieťach. Ich odstrihnutím od týchto zdrojov sa problém násilia efektívne nevyrieši. Pretože, ak sa s ním stretnú (čo sa nakoniec stane, pretože ich nemôžeme izolovať od zvyšku sveta), nebudú vedieť ako naň reagovať alebo ho riešiť. Preto je lepšie naučiť deti ako rizikovým situáciám predchádzať a v prípade potreby ako na ne reagovať.

Na základe rozhovorov s mladými v našom nízkoprahovom klube, sme sa preto zamerali na túto dôležitú tému a urobili z nej prioritu v rámci preventívnych programov. Dôvodom bol fakt, že aj medzi našimi klientmi sa našli obeť šikany, alebo poznali konkrétne zážitky zo svojho blízkeho okolia. (Stalo sa napríklad, že decká prišli a hovorili o situácii kedy nejaké dievča obťažoval chlap na ulici. Boli z toho celkom zmätené a nevedeli ako to riešiť. Nakoniec sa ukázalo, že to bol výmysel danej slečny. My sme to však využili a spoločne sa rozprávali o tom, čo v podobných prípadoch robiť

Vo fáze mapovania sme deťom čítali rôzne výroky o násilí (príloha č. 8). Zistili sme, že nevedia ako sa chrániť v krízových situáciách. Napríklad pri otázke, či by išli s niekým neznámym, keby ich o to požiadal, klient odpovedal: „*Išiel by som, ved' je to dospelý*“. Východiskom k téme násilia sa teda stali odpovede a reakcie chlapcov a dievčat. Z nich sme určili cieľ, ktorý znel: poskytnúť našim klientom informácie o násilí páchanom na deťoch a zdokonaľiť ich reakcie v krízových situáciách (ak sú napríklad svedkami alebo obeťami šikanovania).

Následne sme v klube vytvorili nástenu o násilí. Zhrnuli sme na nej komplexné informácie od toho na koho sa môžu obrátiť ak sú svedkami, alebo obeťami násilia, až po rôzne rady ako tomuto javu predchádzať. Veľmi obľúbený sa stal komiks „Dieťa s modrinou“ (Tornóczyová, 2012) , ktorý si väčšina prečítala. Takto sme zistili, že komiksy na túto tému v klube fungujú. Informačný leták o násilí úspech vôbec nemal a ostal zabudnutý.

Po fáze mapovania a odbornej príprave pracovného tímu, sme sa dostali k samotnej realizácii aktivít. V tejto príručke ich navrhujeme niekoľko. Netreba, ale zabúdať, že aktivita či tematická hra nie je to najdôležitejšie. Ich úlohou je podnietiť rozhovor a záujem o tému. Podstatou sa stáva snaha pracovníkov reflektovať to, čo sa v aktivitách deje a nenútené sa k téme vracieť. Pri násilí sa nám opäť osvedčila najmä individuálna práca v súkromí kontaktnej miestnosti.

Klienti tu vyplňali rôzne dotazníky (list priateľovi, kto som) a následne sme sa o všetkom porozprávali. V rámci skupinovej práce sme sa napríklad venovali rolovým (hranie scénok na témy šikana, zneužívanie, obťažovanie) a vedomostným aktivitám (Riskuj), alebo aktivitám na spoznanie seba i ostatných (Obchodný dom, aktivita v časti sebaopoznávanie).

Po tejto rozsiahlej téme sme si uvedomili, že je dôležité rozvíjať u detí aj pozitívne sebaoprijatie, aby lepšie spoznali kto sú a akí vlastne sú. Vzniká vtedy menšia pravdepodobnosť, že budú šikanovaní, čo potvrdzujú aj výskumy na túto tému napr. Madzgoňová, 2011: *„Výskumy dokazujú, že obeťami násilia sa spravidla stávajú deti s nízkym sebaopoznávaním, ktoré sú priam výzvou pre agresora. Deti s nízkym sebaopoznávaním nemajú rešpekt k sebe, nevážia si seba samých. Reakcie, ktoré dieťa vysieľa odhalia agresorovi jeho citlivé miesta?“. Preto sme dvojmesačnú tému násilia uzatvárali aktivitami na sebaopoznávanie. A tento námiet sme neskôr zaradili aj medzi ďalšie preventívne témy.*

AKTIVITY – NÁSILIE PÁCHANÉ NA DEŤOCH

1. *Názov aktivity: Mýty a fakty o násilí*

Cieľ: otvoriť diskusiu o násilí,

Pomôcky: vety o mýtoch a faktoch o násilí

Čas: 20 minút

Vek: od 10 rokov

Inštrukcia: „Prečítam vám výrok a vy poviete či je to mýtus, alebo fakt. Potom vám poviem správnu odpoveď“. Na konci sa o odpovediach debatuje.

Príloha č. 9

Zdroj: pre plagát- spoločnosť pre plánované rodičovstvo

2. *Názov aktivity: Hra na líšku*

Cieľ: Zamyslenie sa nad pozíciou jednotlivca utláčaného skupinou

Pomôcky: žiadne

Čas: 10 minút

Vek: od 10 rokov

Inštrukcia: „Aké to asi je byť v koži líšky, keď je chytená do pasce. Hoci pasca je uzatvorená, líška stále verí, že sa jej podarí utiecť. No nie je to vždy tak. Postavte sa teraz do kruhu a chyťte sa navzájom za ruky. Jeden z vás sa postaví doprostred kruhu- „pasce“ a bude predstavovať líšku. Keď zatlieskam „líška“ sa bude snažiť nájsť spôsob, ako by sa dalo utiecť z pasce. Vy ostatní sa snažte „líške“ zabrániť ujsť“. Pre lepšie vnímanie pocitov je vhodné vystriedať viacero ľudí v strede kruhu. Dbáme na bezpečnosť, úlohou hráčov je udržať „líšku“ v kruhu iba pomocou spojených rúk. Po skončení aktivity nasleduje rozbor pocitov, napr. ako sa cítili „líšky“, keď sa nemohli dostať von, aké to bolo stáť oproti presile, pocit bezmocnosti, aké to bolo obklúčiť bezmocného jednotlivca a brániť mu v úteku.

Zdroj: Spolu proti šikane, OZ Persona, 2009, ISBN 978-80-89463-06-0

3. *Názov aktivity: Ochrana najslabšieho hráča*

Cieľ: Hráči by si mali ujasniť vnímanie toho, aké to je byť šikanovaný; aké to je čeliť z pozície slabšieho silnejším, prípadne početnejšej skupine

Pomôcky: špagát, snímateľné lepiace papieriky

Čas: 40 minút

Vek: od 10 rokov

Inštrukcia: „Rozdeľte sa do 2 rovnako početných skupín. Jednému z každej skupiny zaviažeme špagátom nohy a zároveň mu celé telo pripevníme lepiacimi papierikmi. Tohto človeka s tzv. „handicapom“ bude musieť jeho skupinka uchrániť pred členmi ostatných skupiniek. Úlohou jednotlivých skupiniek totiž je „ukoristiť“ lepiace papieriky z členov ostatných skupiniek a zároveň si uchrániť ten vlastný. Tím, ktorý získa najviac papierikov, vyhráva“.

Dôležitá je následná reflexia, o prežívaní pocitov hráčov s handicapom, ich vnímanie ochránarstva zo strany spoluhráčov, o pocitoch tých, ktorí sa snažili v presile zobrať handicapovanému určený predmet, kto ako veľmi bojoval, kto sa radšej stránil a pod. Pracovník nesmie zabúdať na bezpečnosť pri tejto hre, pretože hráči sa ľahko nechajú strhnúť úsilím získať určený predmet. Aby si viacej hráčov mohlo vyskúšať pozíciu najslabšieho hráča, je možné aktivitu vždy po určitom intervale (napr. 5 min.) zastaviť, vyhodnotiť výhercov a vyzvať iných dobrovoľníkov, aby na seba vzali rolu handicapovaného. Zároveň je to priestor pre skupinu, aby prehodnotila svoju stratégiu a vymyslela efektívnejšiu obranu slabého hráča, príp. útočenie na druhý tím.

Zdroj: Spolu proti šikane, OZ Persona, 2009, ISBN 978-80-89463-06-0

4. *Názov aktivity: Prehrávanie scénok*

Cieľ: Lepšie uvedomenie si rizikovosti prehrateho správania, hľadanie stratégie riešenia vedúce k ochrane pred hroziacim nebezpečenstvom

Vek: od 8 rokov

Pomôcky: scénky vo forme dialógov

Inštrukcia: "Vytvorte dvojice a spoločne si prečítajte scénu, ktorá popisuje nejakú udalosť. Rozdeľte si role podľa postáv a spoločne si scénu natrénujte. Keď budú všetky dvojice pripravené zahráme sa spolu na divadlo - jedna dvojica bude hrať a ostatní budeme diváci. Na prípravu máte 10 minút." Po prehraní scénky sme sa rozprávali ako by to mohlo skončiť, čo je dobré v takej situácii robiť.

Zdroj: Inšpirované: BRACINÍK, R., ŠVECOVÁ, J. 2006. Ako sa chrániť. Preventívny program pre žiakov základných škôl na ochranu pred násilím. Žilina: OZ Náruč - Pomoc deťom v kríze.

Sexualita

Počas pravidelnej terénnej práci v sociálnej ubytovni sme zistili, že pre našich klientov je téma sexuality zaujímavá a nanajvýš aktuálna. Prvými signálmi boli otázky chlapcov a dievčat o sexe, vzájomných vzťahoch, „,chodení“, ale aj o výchove detí. Mladí sa najčastejšie pýtali na spôsoby antikoncepcie. Prekvapilo nás, že majú nedostatok informácií, prípadne, že to čo vedia nie je správne. Stretávali sme sa s mýtmi, ako napríklad že počas menštruácie nie je vôbec možné otehotnieť alebo, že dievčatá – panny pri prvom pohlavnom styku nemôžu počať. V diskusiách, najmä dievčatá často rozoberali vzťahy so svojimi partnermi. Nedokázali si vysvetliť, prečo sa chlapci správajú istým spôsobom, nedokážu si porozumieť, prečo sa hádajú a pod. Poznali sme tiež niektoré mladé páry, ktoré mali deti v pomerne nízkom veku (17-19 rokov). Mali sme dojem, že sa nemajú s kým rozprávať o bezpečnom sexuálnom živote, o možnostiach antikoncepcie či pohlavne prenosných chorobách. Preto sme do preventívnych špecifických programov zaradili aj sexualitu. Nosné aktivity sme postavili na základe vnímania sexuality nie len ako pohlavného života, či sexuálnych techník. Ale tiež o uvedomovaní si seba samého vo vzťahu k svojmu telu, fyzickému a psychickému prežívaniu a samozrejme aj vo vzájomných partnerských vzťahoch.

Vo fáze mapovania sme zisťovali názory, informovanosť a správanie našich klientov v tejto téme. Pomohol nám podrobný dotazník zameraný na anatómiu a fyziológiu tela, sexuálne zdravie a tiež rodové stereotypy, homofóbiu, partnerstvo aj sexuálne násilie. Dotazník bol prispôbený veku a pohlaviu klientov. Touto formou sme mali možnosť individuálne sa s nimi rozprávať o téme, ktorej nerozumeli, prípadne o tom čo ich zaujalo. Dotazník vyvolal u detí ambivalentné reakcie. Niektoré z nich nemali problém s jeho vyplňaním. Dokonca bol aj akýmsi podnetom na kladenie otázok, pretože vedeli, s kým sa o tom môžu rozprávať. Na druhej strane sme sa stretli aj s odmietnutím a nezaujmom. Pripisujeme to najmä tomu, že išlo o mladšie deti, pre ktoré to mohla byť háklivá tabu téma. Hlavne ak sa o nej ešte s nikým nerozprávali. Tiež sme si uvedomili, že niektoré otázky v dotazníku boli príliš náročné na porozumenie a zároveň sme pri jeho tvorbe neuvažovali o sexuálnej orientácii vyplňajúcich. Dotazníky mali dve formy – pre chlapcov a pre dievčatá. V oboch sme sa pýtali aj na potenciálnych partneroch, avšak vždy iba v heterosexuálnej rovine. Takto teda mohol nastať konflikt pri vyplňaní inak sexuálne orientovaných detí a mladých.

Najväčšie nedostatky, sa na základe rozhovorov a vyplnených dotazníkov, ukázali v oblasti vedomostí o anatómii pohlavných orgánov a informácii o pohlavne prenosných chorobách. Objavili sa tiež homofóbne postoje klientov a znaky nezodpovedného správania v otázke ochrany pri pohlavnom styku.

Keďže je dôležité stanoviť si jeden jasný cieľ, aby k jeho reálnemu napĺňaniu došlo a, aby sme mohli pripravované aktivity zacieliť čo najkonkrétnejšie, zamerali sme sa na zvýšenie informovanosti o pohlavne prenosných chorobách. Naším cieľom bolo, aby mladí ľudia z komunity vedeli akým spôsobom sa majú chrániť proti pohlavne prenosným chorobám a rozprávať sa s nimi o zásadách bezpečného sexu.

Ostatné témy, ktoré nám z mapovania vyšli ako tie, ktorým je potrebné sa venovať, zostali ako možnosti na rozšírenie základu, ktorý sme s klienti budovali.

Aktivity boli pripravované zväčša na individuálnej báze. Dôvodom je fakt, že pri téme sexuality sa mladí ťažšie otvárajú a prezentujú svoje pocity a názory pred skupinou. Preferujú skôr súkromie a bezpečné prostredie. Samotné vyplňanie mapovacieho dotazníka alebo testové aktivity (Áno/nie/neviem či Výber životného partnera/partnerky), ktoré si každé dieťa mohlo vyplniť samé, príp. v prítomnosti pracovníka boli úspešnejšie a lepšie prijímané. Skupinové aktivity sa nám nepodarilo robiť takmer vôbec, pretože sme nedokázali udržať pozornosť detí, klienti ich odmietali, lebo sa hanbili a pokladali túto tému za dôvernú. Chceli ju riešiť iba s pracovníkom, ku ktorému túto dôveru prechovávajú. Klientom sme tiež distribuovali infoletáky na témy pohlavne prenosných chorôb: HIV/AIDS, syfilis, hepatitída. Vyrábali sme si ich v zjednodušenej forme sami a pomohlo nám aj OZ Prima. Najväčší úspech zaznamenali obrázkové letáky, s konkrétnymi príkladmi a zrozumiteľným jazykom.

Počas vyhodnotenia témy sme si uvedomili nástrahy realizovania špecifickej prevencie v podmienkach nízkoprahového programu. Nie všetky deti sa rovnakou mierou zapoja do aktivít. Niekedy sa stane, že s konkrétnym dieťaťom neprídeme do kontaktu dlhšiu dobu. Stalo sa aj, že deti, ktoré sa nezúčastnili mapovania sa zapojili do aktivít. Takto je potom náročné zhodnotiť celkový dopad témy na postoje a informovanosť klientov. Preto sme aj k hodnoteniu pristupovali individuálne. Rozprávali sme sa o tom, čo si deti pamätali z aktivít, čo ich zaujalo, čo vnímajú ako potrebné ešte ďalej rozvíjať.

1. Áno/nie/neviem/

Cieľ aktivity: diskusia o postojoch a názoroch na otázky vzťahov, sexuality, sexuálneho násillia

Pomôcky: príloha č. 12, pero, podložka

Čas: 15 minút na vyplnenie + diskusia

Vek: 12+

Inštrukcia: „Vyplň nasledujúce otázky, kde odpovedáš či s daným výrokom súhlasíš (áno), nesúhlasíš (nie) alebo nedokážeš odpovedať (neviem). Po vyplnení sa budeme spoločne, individuálne alebo skupinovo, rozprávať.“

Návrhy otázok do diskusie:

- Bolo ťažké vyplniť dotazník? Posúdiť pravdivosť tvrdení? Prečo áno/ nie?
- Ktoré tvrdenia ťa zaskočili? Prečo?
- Dozvedel/-la si sa niečo nové? Čo?
- Pomohla ti táto hra získať nové informácie, zručnosti?
- Ako sa teraz cítite?
- Boli ste už svedkami nejakého násillia (doma, v škole, na ulici)? O čo šlo?
- Existuje násillie medzi rodičmi v niektorých rodinách? Prečo?
- Aké formy násillia sa vyskytujú v rodinách najčastejšie? Kto býva jeho obeťou?
- Vieš odlíšiť mýty, predsudky o násillí od faktov?
- Ako by si postupoval, keby si bol/a svedkom násillia?

Zdroj: inšpirované z aktivity podľa Glosovej a kol. (2013) – *Sexuálna výchova v kontexte ľudských práv II., stručný manuál pre rovesnícke vzdelávanie*. Bratislava. Spoločnosť pre plánované rodičovstvo

2. Kontinuum rizikových sexuálnych aktivít

Cieľ aktivity: Priviesť členov/ky skupiny k uvedomeniu si vzťahu medzi sexuálnym správaním a rizikami, ktorým sa človek vystavuje pri jednotlivých sexuálnych aktivitách.

Pomôcky: krieda, kartičky – prázdne aj so sexuálnymi praktikami, pero

Čas: 20 - 45 minút (podľa toho koľko detí sa zúčastní)

Vek: Od 12 rokov

Inštrukcia: „Na kartičky (3 a viac ks) napíš veľkým písmom názvy rozličných sexuálnych aktivít. Ak nevieš môže ti pracovník pomôcť a dať ti svoje vopred pripravené aktivity, napr. „bozkávanie“, „pohlavný styk“, „orálny sex“... Na vopred kriedou pripravenú čiaru, na ktorej jednom konci je napísané „najrizikovejšie správanie“ a na druhom „najmenej rizikové správanie“ poukladaj rozličné sexuálne aktivity na kartičkách od najrizikovejších po najmenej rizikové. Po aktivite sa budeme spoločne rozprávať, prípadne si vysvetlíme nedostatky.“

Zdroj: inšpirované z aktivity podľa Aggletona, Riversovej, Wawrika, 1993 upravili Bianchi, Lukšík, 2001 In Lukšík, I., Supeková, M. (2003) - *Sexualita a rodovosť v sociálnych a výchovných súvislostiach*. Bratislava : Humanitas

3. Kontinuum účinnosti prostriedkov antikoncepcie

Cieľ aktivity: Vidieť dôležitosť ochranných prostriedkov proti prenosu pohlavne prenosných ochorení a proti neželanému tehotenstvu. Upozorniť na to, že jedine bariérová ochrana chráni pred pohlavne prenosnými ochoreniami .

Pomôcky: krieda, kartičky – prázdne aj so spôsobmi ochrany, pero

Čas: 20 – 45 minú (podľa toho koľko detí sa zúčastní)

Vek: Od 12 rokov

Inštrukcia: „Na kartičkách (3 a viac ks) máš napísané rozličných spôsoby ochrany pri pohlavnom styku. Ak si starší môžeš si ich vymyslieť a napísať aj sám/sama. Na vopred kriedou pripravenú čiaru, na ktorej jednom konci je napísané „najúčinnějšía forma ochrany“ a na druhom „najmenej účinná forma ochrany“ poukladaj kartičky na škále od najúčinnějšíeho spôsobu ochrany po najmenej účinnú. Potom budeme spolu diskutovať, vysvetlíme si nedostatky.“

Zdroj: inšpirované Popper, M., Hrivňáková, J. (2003) *Intimita a zdravie. Príručka pre preventívnu prácu s Rómami v oblasti sexuálneho zdravia*. (Pracovná verzia). Bratislava.

Sebapoznávanie

Z evaluácie preventívnej témy o násilí páchanom na deťoch nám vyplynulo, že pre deti je dôležité vedieť, kto sú, akí sú a budovať u nich pozitívne sebaaprijatie. V realite však bolo pre nich náročné hovoriť o sebe, svojich dobrých vlastnostiach či prežívaní. Zamerali sme sa preto na tému sebapoznávania. V skutočnosti je to však široký pojem, zahrňujúci celú našu bytosť, charakter, povahu, osobnosť. Nemali sme ilúzie, že všetky tieto aspekty dokážeme zaradiť do preventívnych aktivít. Cieľ nášho sústredenia sa tak určili výsledky mapovania.

Mapovanie sme realizovali ilustračnými technikami a rozhovormi o ľudských vlastnostiach. Na obrázkoch boli napríklad tváre s rôznymi emóciami a nás zaujímalo, či deti vedia povedať, ako sa títo ľudia cítia alebo čo asi prežívajú. V individuálnych rozhovoroch sme ich zasa vyzývali, aby vymenovali vlastnosti, ktoré majú na sebe radi, alebo tie ktoré im vadia. Ukázalo sa, že s tým majú značný problém. Niektoré deti dokonca ani nerozumeli slovu vlastnosť. Dali sme si preto za cieľ: zvýšiť schopnosť detí a mladých hovoriť o svojich emóciách a poznať svoje vlastnosti.

Tému sme rozvíjali cez individuálne aj skupinové aktivity. Klientov z našej cieľovej skupiny najviac baví zážitková forma učenia sa. Využívali sme preto rolové hry vsadené do bežného života, s ktorými sa dennodenne stretávajú. Ide o situácie z rodiny – komunikácia so súrodencami či rodičmi alebo aj to ako spoločne fungujú v komunite medzi rovesníkmi. Ak nastáva konflikt v skupine často sa opakuje model agresívneho riešenia situácie. Deti vtedy nehovoria o tom ako sa v konflikte cítia. Využívali sme aj zážitky zo školy, kedy sme sa hrali na učiteľov a žiakov a riešili to, ako sa k sebe správajú aj v realite. Skúsili sme aj testy, dotazníky, kvízy a vedomostné súťaže. Populárne boli najmä tie obrázkové, z teenagerských časopisov. Síce neboli na odborne vysokej úrovni, klienti im však bez problémov rozumeli a nám vznikol priestor na spoločný rozhovor. Kvízy a súťaže sme si vymýšľali sami. Deckám sa páčili, pretože ich baví keď môžu medzi sebou zdravo súťažiť. Okrem toho sme sa zamerali aj na arteterapiu, ktorá nám dala možnosť preberať témy viac do hĺbky. Cez výtvarnú tvorbu dostávajú deti priestor na otvorenie osobnejších, hlbších pocitov, ktoré nedokážu verbálne vyjadriť a tiež využívanie metafor. V aktivitách bola obľúbená práca s plastelínou, prstovými farbami aj kresba.

Do témy sme zapojili aj skupinu predškolákov, s ktorými sme už predtým nadviazali dobré vzťahy. Bola to síce veľká výzva, prispôbiť aktivity, materiály a spôsob motivácie ich veku, ale ukazuje sa, že už v tomto období je pre nich dôležitá téma sebapoznávania hravou formou rozvíjať. Je tiež oveľa výhodnejšie začínať práve v tomto veku, pretože sa buduje dobrý základ pre ďalšiu prácu v neskoršom období. Pri porovnaní predškolákov so staršími klientmi, je u mladších jednoduchšie získať dôveru, otvárať osobné témy, prípadne motivovať ich k zmene postojov či správania. Zároveň je to pre predškolákov dobrá výbava práve pre ich budúce pôsobenie v škole.

Metodika preventívnych programov uvádza, že jedna téma by mala v priemere trvať zhruba 45 dní. V našom prípade ostáva problematika sebapoznávania aj naďalej aktuálna. Deti reagujú na pripravené aktivity pozitívne a aj náš vzájomný vzťah pracovník - klient sa prehĺbuje. To je dôležitý predpoklad na to, aby deti a mladí ľudia prišli za terénnym pracovníkom ak v realite potrebujú sprevádzanie, podporu a porozumenie. U detí sme tiež zaznamenali zvýšenie schopnosti hovoriť o tom čo cítia a korigovať svoje emócie. Pozitívne sa to odrazilo aj na ich spolupráci v skupine a zvládání štruktúrovanejších aktivít.

AKTIVITY - SEBAPOZNÁVANIE

1. Kamaráti, ktorí sú iní ako ja

Cieľ aktivity: naučiť sa tolerovať odlišnosti a oceniť ich, vedieť popísať rozdiely a rešpektovať ich bez hodnotenia druhých

Pomôcky: papier, perá

Čas: 15 – 20 min.

Vek: od 8 rokov

Inštrukcia: „Zamysli sa nad nejakým tvojím kamarátom, ktorý je v niečom podstatnom iný ako ty sám (iná národnosť, vek, záľuby...). Pokús sa na papier napísať v čom sa od teba líši a prečo je pre teba priateľstvo s ním cenné.“

Diskusia: prečo je dobré, keď je kamarát/-ka iná než ty ? čo by sa stalo, keby si trval na tom, že všetci tvoji kamaráti musia byť rovnakí ako ty ?

Zdroj: inšpirované z aktivity podľa VOPEL, K. W. 2008. *Skupinové hry pro život 2*. Praha: Portál, 2008. 136 s. ISBN 978-80-7367-352-9.

2. Kruh emócií

Cieľ: rozvoj emocionálneho sebapoznávania a reflexie svojho prežívania, pochopenie, že každý môže danú emóciu vnímať odlišne

Pomôcky: papier, farbičky, perá

Čas: 20 – 25 min.

Vek: od 8 rokov

Inštrukcia: „Na papier nakresli kruh, do ktorého sa pokús napísať rôzne emócie, ktoré najčastejšie prežívaš. Každéj emócií prirad' určitý (koláčový) úsek a farbu podľa vlastného uváženia.“

Diskusia o tom ako sa pri tvorbe cítili, aký to malo pre nich význam. Porovnanie výberu emócií a ich farebnému vyjadreniu.

Zdroj: inšpirované z aktivity podľa LABÁTH, V. a kol. 2011. *Expoprogram. Intervenčný program pre skupinovú prácu s deťmi s mládežou*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2011. 276 s. ISBN 978-80-223-2756-5

3. *Obchodný dom*

Cieľ: odhalenie svojich pozitívnych stránok, sebaopoznanie a poznanie sa navzájom

Pomôcky: veľké papiere, farbičky, fixky

Čas: 20 – 30 min.

Vek: 8 - 14 rokov

Inštrukcia: „Na papier nakreslite obchodný dom, v ktorom budete ponúkať svoje osobné vlastnosti. Poprosím Vás, aby ste pre jeden obchod v ňom nechali prázdne miesto. Ak chcete svojmu obchodnému domu môžete vymyslieť aj názov.“

„Teraz sa spoločne vyberieme na „obchodnú cestu“. Pozrieme si obchodné domy druhých a na svojej ceste si vyberieme to, na čo sme zabudli a dokreslíme ich na svoj obrázok. Do prázdneho obchodu vložíme tie vlastnosti, ktoré by sme chceli mať.“

Zdroj: inšpirované z aktivity podľa LIEBMANN, M. 2010. Skupinová arteterapie. Praha: Portál, 2010. 280 s. ISBN 978-80-7367-729-9.

4. *Roboti*

Cieľ: sebaopoznanie a poznanie sa navzájom, posilnenie sebavedomia

Pomôcky: nie sú potrebné

Čas: 20 min.

Vek: 8 – 14 rokov

Inštrukcia: „Vytvorte dvojicu. Na začiatku hry sa budete musieť postaviť chrbtom k sebe, potom na môj potlesk sa k sebe čo najrýchlejšie otočíte a čo najskôr položíte otázku Kto si ? svojmu partnerovi, ktorý musí na ňu čo najrýchlejšie odpovedať. Potom sa opäť od seba otočíte a zopakuje sa to isté viackrát (potlesk – otočenie sa k sebe – polozenie otázky – odpoveď – otočenie sa od seba). Keď poviem slovo zmena, budete hrať s inou otázkou ktorú Vám poviem.“ (ďalšie otázky: Aká/ý si ? Kto som ?)

Rozhovor o tom čo sme sa o sebe navzájom dozvedeli.

Zdroj: inšpirované z aktivity podľa VOPEL, K. W. 2007. Skupinové hry pro život 1. Praha: Portál, 2007. 144 s. ISBN 978-80-7367-286-7

5. *Spoločná maľba emócií*

Cieľ: rozvoj sebavyjadrenia, uvedomenie si vlastného prežívania emócií, pochopenie výnimočnosti prežívania každého človeka

Pomôcky: veľké papiere, perá, vodové farby, temperové farby, štetce

Čas: 15 min.

Vek: od 6 rokov

Inštrukcia: „V miestnosti je 6 papierov. Na každom papieri je napísaná nejaká emócia. Vašou úlohou je do papierov buď kresliť, fíkať, písať slová, ktoré sa Vám spájajú s danou emóciou (radosť, prekvapenie, spokojnosť, smútok, hnev, strach).“

Diskusia o vytvorených dielach, spoločných a odlišných znakoch vo výtvarnom prejave k danej emócií.

Zdroj: Mládež ulice

6. List priateľovi

Cieľ: predstavenie samého seba, premýšľanie o sebe, o svojich vlastnostiach

Pomôcky: pomocné otázky, pero, papier

Čas: 30 minút

Vek: od 8 rokov

Inštrukcia: „Napíš list svojmu novému kamarátovi, s ktorým si sa spoznal (napr. cez internet, v škole, na ihrisku atď.). Skús sa mu predstaviť tak, aby vedel aký/aký si, čo máš rád/rada, čo nemáš rád/rada. „

Dieťaťu môžeme pomôcť aj cez formu nedokončených viet, kedy mu necháme priestor na dokončenie začatej vety ak je preňho problematikké vymyslieť, o akých oblastiach má písať.

Diskusia o tom, čo bolo pre dieťa dôležité, aby svojmu kamarátovi predstavilo na svojej osobe. Čo naopak nepokladalo za dôležité. Rozhovor o priateľstve a prečo je dôležité, aby sa kamaráti poznali

Zdroj: Mládež ulice

7. Korunný svedok

Cieľ: sebareflexívna aktivita zameraná na vytvorenie hierarchie hodnôt

Pomôcky: papierové lístky (10 cm x 10 cm), perá, podložky na písanie, kôš alebo nádoba)

Čas: 60 minút

Vek: 10 a viac

Inštrukcia: „Ste skupina korunných svedkov, ktorí odhalili a prekazili tajné praktiky mafie drogového gangu. Keďže proces ich usvedčenia trvá veľmi dlho a odhaleným vodcom veľmi záleží na tom, aby vás odstránili (navždy), ste v ohrození života. Preto musíte opustiť krajinu a viac sa nevrátiť. Môžete si so sebou zobrať iba 5 vecí – „položiek“ – ktoré chcete.“

Rozdáme deťom perá, papieriky, podložky a každý si napíše na 5 papierov 5 svojich položiek, ktoré by si zobrali. Potom zadáme inštrukciu, že situácia sa skomplikovala a dve veci budú musieť z toho vylúčiť, takže im zostanú len tri, tie následne majú usporiadať podľa dôležitosti.

Medzi 5 položiek, ktoré si môžu pri vycestovaní so sebou zobrať, je povolené zaradiť aj ľudí. Po aktivite nasleduje diskusia ako sa im veci vybrali, podľa akého kľúča vylučovali, podľa čoho si určili poradie troch najdôležitejších, čo pre nich týchto 5 položiek v živote znamená a pod.

Zdroj: Ako byť v pohode sám so sebou. OZ Persona, 2009, Bratislava.

Zoznam príloh

Príloha č.1: Dotazník – Práva detí

Príloha č.2: Kvíz práva detí

Príloha č.3: Súdna sieň

Príloha č.4: Riskuj

Príloha č.5: Ľudskoprávne bingo

Príloha č.6: Načirema

Príloha č.7: Kto príde na večeru

Príloha č.8: Výroky o násilí

Príloha č.9: Mýty a fakty o násilí

Príloha č.10: Prehrávanie scénok

Príloha č.11: Áno/Nie/Neviem

Prílohy

Príloha č. 1 Dotazník Práva detí

Vek:.....

Pohlavie:.....

Ako sa volá medzinárodný dokument, v ktorom sú uvedené tvoje práva?

- A) Dohovor o právach dieťaťa
- B) Ústava práv detí
- C) Dokument o detských právach

Vymenuj práva detí:

Kto je to detský ombudsman?

Tvoja spolužiačka ti povie tajomstvo. Rodičia ju doma neustále urážajú, nadávajú jej, nepovedia jej nič pekné, často ju bijú. Ako by si jej pomohol/pomohla

Žiaci v škole ťa šikanujú, neustále ohovárajú, berú ti desiatu, vysmieávajú sa ti. Ktoré tvoje práva sú podľa teba porušované a ako by si v tejto situácii reagoval/reagovala?

Predstav si, že máš spolužiaka/spolužiačku, ktorého nemáš moc rád/a a lezie ti neustále na nervy, lebo sa na hodine stále hlási a je učiteľkin miláčik. Tvoj dobrý kamarát ťa nahovára, aby si ho zosmiešnil. Čo spravíš?

Pani učiteľka si nikdy nechce vypočuť tvoj názor, stále ťa zahriakuje, myslí si, že už jej nemôžeš povedať nič čo by už nevedela. Aké právo tu je porušované. Ako by si riešil/a túto situáciu?

Každé dieťa má právo vyjadriť svoj názor. A ty povieš svojmu spolužiakovi, že je tučné prasa, čím vyjadruješ svoj názor. Porušil si nejaké právo?

A) Áno porušil som ,
lebo _____

Nie, neporušil som žiadne práva, lebo

Príloha č. 2 Kvíz práva detí

1. Kto je ombudsman?
 - A) Postavička z filmu autá
 - B) Verejný ochranca práv
 - C) africký šaman

2. V čom pomáha ombudsman?
 - A) Pomáha iným ľuďom chrániť ich práva a slobody v konaní pred úradmi.
 - B) Pomáha deťom s domácimi úlohami
 - C) Ukladá tresty, pokuty, vydáva rozhodnutia, prikazuje

3. Kto sa môže obrátiť na verejného ochranca práv?
 - A) Len dospelí
 - B) Len občania Slovenskej republiky
 - C) Každý: dospelí i deti, Slováci aj cudzinci, zdraví i ľudia so zdravotným postihnutím, pracujúci aj nezamestnaní...)

4. V akom dokumente sú spísané všetky práva detí?
 - A) Dohovor o právach dieťaťa
 - B) Dokument detských práv
 - C) V knihe o deťoch

5. Kto je dieťa
 - A) Každá ľudská bytosť mladšia ako 18 rokov (pokiaľ podľa právneho poriadku štátu, ktorý sa vzťahuje na dieťa, nie je dospelosť dosiahnutá skôr).
 - B) Každý kto sa rád hrá
 - C) Dieťaťom som dovtedy pokiaľ mám rodičov

6. Čo ti dohovor priniesol?
- A) Povinnosť poslúchať dospelých
 - B) Právo šoférovať
 - C) Od jeho prijatia už deti nemajú len povinnosť poslúchať dospelých. Naopak, majú svoje práva, ktoré musia rešpektovať ich rovesníci, dospelí aj celá spoločnosť!
7. Ktoré z daných práv sú tvoje práva?
- A) Právo na oddych a voľný čas, účasť v hrách
 - B) Právo vedieť o svojich právach
 - C) Právo na život a rozvoj
 - D) Právo na vzdelanie
 - E) Právo vstúpiť do manželstva
 - F) Právo byť vypočutý/á v súdnom alebo správnom konaní, ktoré sa ťa dotýka
 - G) Právo na prácu
8. Čo znamená článok 6 Dohovoru o právach dieťaťa : Každé dieťa má prirodzené právo na život a zdravý rozvoj?
- A) že každé dieťa má právo jesť veľa sladkostí
 - B) že žiadne dieťa nemôže byť zvedavé
 - C) že deťom by nemalo byť ubližované a nikto nemá právo im zobrať život
9. Čo znamená právo v Dohovore o právach dieťaťa: Deti majú právo slobodne sa združovať a pokojne sa zhromažďovať, pokiaľ tým nezasahujú do práv iných.
- A) aj deti majú právo vyjadriť svoje názory v pokojnom a nenásilnom hromadnom proteste
 - B) deti majú právo útočiť na policajtov a ničiť verejný majetok keď s niečím nesúhlasia
 - C) deti majú právo vyučovať sa v triede
10. Čo znamená článok 28 : Každé dieťa má právo na vzdelanie.
- A) deti nemusia chodiť do školy

B) má právo získať bezplatne základné vzdelanie do rozsahu povinnej školskej dochádzky a disciplína v škole by mala byť vykonávaná tak aby to neohrozilo dôstojnosť detí.

C) všetky deti musia v triede poslúchať

Príloha č. 3 Súdna sieň

Navrhovateľ : Manžel, ktorý sa chce rozviešť z dôvodu zistenia nevery

Obžalovaný : Manželka, ktorá priznáva, že manžela podviedla. Obhajuje sa však tým, že sa to stalo iba raz a sama to manželovi povedala, lebo jej to prišlo ľúto. Nechce sa rozviešť.

Manželia majú dve deti : dcéra (11 rokov); chlapec (7 rokov)

Svedok č. 1 : Matka manžela – nadáva na nevestu, vraj je nezodpovedná a to čo, urobila synovi sa nedá odpustiť

Svedok č. 2 : Priateľka manželky – obhajuje si kamarátku, tvrdí, že jej stále hovorí, ako jej je to ľúto a že manžela ľúbi a chce s ním ostať.

Kolízna opatrovníčka : Navštívila rodinu. Bola svedkom silnej hádky medzi rodičmi pred deťmi. Deti plakali, ale rodičia nezasiahli. Pred nimi sa urážali a hovorili obvinenia typu : „Vidíš, čo si spôsobilá ?“ Taktiež odznela veta od otca dcéry : „Vidíš, čo mi robí tvoja matka?“

Otázky na súd (a deti, napr. do diskusie) : Myslíte si, že týmto došlo k porušeniu práv dieťaťa? Mali by byť deti svedkami hádok rodičov? Mali by si manželia riešiť svoje problémy v prítomnosti dieťaťa?

Návrh : Manželka mi bola neverná, čo pokladám za hrubé porušenie manželskej dohody. V prípade rozvodu žiadam o zverenie starostlivosti detí do mojej opatery.

Argument obžalovanej : Priznávam neveru, ale prosím o odpustenie. V prípade rozvodu nedopustím, aby mi deti zobrali. Žiadam o zverenie do mojej starostlivosti.

Postavy :

Sudca – dieťa/pracovník

Manžel (dieťa)

Právnik manžela (dieťa)

Manželka (dieťa)

Právnik manžela (dieťa)

Svedok č. 1 – matka navrhovateľa (dieťa)

Svedok č. 2 – priateľka obžalovanej (dieťa)

Kolízny opatrovník (dobrovoľník)

Porota – ostatné deti + dobrovoľník – môžu diskutovať o prípade, budú mať poradný hlas, budú argumentovať

Príloha č. 4 Riskuj

Príklad niekoľkých otázok na hru Riskuj

Téma Násilie

1. Čo urobíš, ak ťa niekto začne sledovať a má nevhodné poznámky? (Začnem utekať a kričať o pomoc, rozbijem okno aby som upútal/a pozornosť, začnem búchať na dvere domu v ktorom sa svieti...)

2. Ako vyzerá správny postup pri zistení páchania domáceho násilia na dieťaťi:

A) Rodinu navštívia policajti, ktorí vezmú do väzby páchatel'a násilia a sociálna služba dieťa umiestni do detského domova.

B) Sociálka odoberie rodine dieťa, páchatel'a násilia zatvorí do väzenia, druhému rodičovi nariadia psychologickú liečbu.

C) Ľudia z Úradu práce, soc. vecí a rodiny navštívia rodinu, páchatel'ovi násilia nariadia návštevu u psychológa/-čky alebo sa spoja s políciou a podajú na páchatel'a trestné oznámenie, rodine je následne poskytnutá krízová pomoc (poradenstvo, pomoc psychológa).

Téma rasizmus:

1. Aký je váš názor na rasizmus? Pociťujete ho vo svojom okolí? Ako by si bojoval proti skrytému, či otvorenému rasizmu?

2. Čo je to segregácia?

A) je vylúčenie určitej skupiny obyvateľstva z politických, sociálnych, rasových, prípadne z náboženských dôvodov a odňatie práv, ktoré všeobecne platia pre obyvateľstvo určitého štátu

B) Masový výbuch krvavého a nenávisťného násilia proti niektorým skupinám obyvateľstva

C) Oficiálna rasistická doktrína

Téma: Práva detí

1. V čom pomáha ombudsman? A) deťom s domácimi úlohami B) Pomáha iným ľuďom chrániť ich práva a slobody v konaní pred úradmi C) Ukladá tresty, pokuty, vydáva rozhodnutia, prikazuje

2. Na koho sa môžem obrátiť ak sú porušované moje práva. Vymenuj aspoň tri možnosti. (všeobecne a konkrétne ty)

Príloha č. 5 Ľudskoprávne bingo

V koľkých krajinách sa stále vykonáva trest smrti?	Píše sa v Ústave SR, že každý občan/občianka má právo na teplú stravu, šatstvo a prístrešok?	Majú Rómovia svoju vlastnú vlajku?
Môžu sa na Slovensku sobášiť osoby rovnakého pohlavia? (homosexuáli?)	Má podľa teba na Slovensku každý človek teplú vodu, elektrinu a kúrenie?	Čo znamená diskriminácia? (Stručne a vlastnými slovami)

Príloha č. 6 NAČIREMA

Zdroj: podľa Miner, H., Giddens, A.(2003) Sociologie, Praha : Argo In Kövérová, Š., Brnula, P. (2007) Hra určená na medzikultúrnu komunikáciu pre tréning sociálnych zručností sociálnych pracovníkov

Celý ich systém spočíva zrejme na presvedčení, že ľudské telo je ohavné a má prirodzený sklon slabnúť a podliehať chorobám. Keď je človek uväznený v takej telesnej schránke, neostáva mu nič iné než sa pokúsiť toto prirodzené dianie odvrátiť účinnými rituálmi a obradmi .

V každom dome majú jednu alebo viac modlitební vyhradených na tento účel. Ústredným miestom svätyne je debna alebo šuplík zabudované do steny. Do nej sa ukladajú zázračné masti a magické prípravky, bez ktorých si žiaden Načirema nedokáže život predstaviť. Tieto prípravky získavajú od mnohých špecialistov, z ktorých najmocnejší sú šamani, ktorých pomoc je treba odmeniť nemalými darmi. Šamani však liečivé látky samy nepodávajú, len rozhodujú o ich zložení a zapíšu ho v ich starodávnom jazyku. Tomuto zápisu rozumejú len šamani samy a potom len bylinkári, ktorí za ďalší dar požadované zázračné prostriedky vydajú.

Príloha č. 7 Kto príde na večeru

Zdroj: Ondrušek D., Potočková D., Hipš J., Výchova k tolerancii hrou, 2007, PDCS, o. z., Partners for Democratic Change Slovakia, ISBN: 978-80-969431-5-9

Dcéra

Rozhodli ste sa, že sa obrátite na vašu rodinu a oznámite im, že chcete žiť so svojím rómskym priateľom.

Situácia: Začínate hranie rolí. Oznámite rodine, že sa chystáte žiť so svojím priateľom, ktorý je Róm (alternatívne možnosti k tejto verzii sú – jej priateľom je černochoz z Mali žijúci na Slovensku, príp. zdravotne postihnutý mladík). Chcete bojovať proti predsudkom namiereným proti vzťahom mladých ľudí a najmä vzťahom mladých ľudí rôzneho pôvodu. Pripravte sa na stretnutie s členmi rodiny (alternatívou môže byť stretnutie so starou mamou). Dohodnite sa, ako najlepšie ich môžete presvedčiť, že „zmiešané“ spolužitie nie je nebezpečné. Pre lepšiu argumentáciu sa pokúste vžiť do ich situácie. Čoho sa rodina obáva, na čo by mohli zareagovať dobre? Čo všetko môžete urobiť pre to, aby mladíka prijali?

Mama

Vaša dcéra má rómskeho priateľa, s ktorým má veľmi vážny vzťah.

Situácia: Milujete svoju dcéru tak veľmi, že nerozumiete, ako vám to mohla urobiť. Podporujete svojho manžela vo všetkom, čo hovorí. Nehrozíte svojej dcére, skôr vám je ľúto, akú bolesť vám spôsobuje. Myslíte si, že ju rómsky chlapec opustí a že bude veľmi trpieť.

Starší brat

Vaša sestra má rómskeho priateľa, s ktorým má veľmi vážny vzťah.

Situácia: v princípe sa nestaráte o to, či vaša sestra chodí s Rómom a vlastne aj obraňujete právo ľudí byť slobodnými pri výbere partnera. Keď však vaša mama hovorí, že on pravdepodobne vašu sestru opustí, začnete si myslieť, že by ju mohol využívať. Dáte najavo svoje obavy a chcete svoju sestru chrániť.

Otec

Vaša dcéra má rómskeho priateľa, s ktorým má veľmi vážny vzťah.

Situácia: Doma ste autoritou vy a vzťah vašej dcéry neschvaľujete. Reprezentujete hlavný morálny názorový prúd a je pre vás dôležité, čo na to povedia ľudia. Nepovažujete sa za rasistu, ale je niečo iné, ak sa vaša dcéra má vydať za Róma. Myslíte ako prísny otec a argumentujte tak, ako by argumentoval on.

Príloha č. 8 Výroky o násilí

Zdroj: BRACINÍK, R., ŠVECOVÁ, J. 2006. Ako sa chrániť. Preventívny program pre žiakov základných škôl na ochranu pred násilím. Žilina: OZ Náruč - Pomoc deťom v kríze.

Deti by mali dospelých vždy poslúchať.

Násilia sa dopúšťajú len na pohľad čudní a zanedbaní ľudia.

Keď na teba niekto zaútočí, nikdy by si sa nemal brániť.

Máš právo povedať komukoľvek vrátane ľudí, ktorých máš rád/rada, aby sa ťa nedotýkali spôsobom, ktorý ti vadí.

Ak sľúbiš, že niečo uchováš v tajnosti, svoj sľub by si mal vždy dodržať.

Niekedy máš právo porušiť pravidlá. /Ak sa cítiš byť v ohrození, máš právo porušiť pravidlá.

Za dverami bytu počuť krik a buchot. „to nie je násilie, tí dvaja sa len hádajú“.

Príloha č. 9 Mýty a fakty o násilí

Zdroj: Spoločnosť pre plánované rodičovstvo

Mýty	Fakty
Násilie sa vyskytuje iba v problémových rodinách.	Násilie môže postihnúť každého, nezávisle od príslušnosti k sociálnej vrstve, kultúre a náboženstvu a nezávisle od veku. Dojem, že násilie sa týka len problémových rodín, vzniká preto, že v niektorých skupinách spoločnosti sa násilie utajuje väčšmi ako v iných.
Vďaka rastúcej emancipácii nadobudli ženy rovnaké postavenie ako muži.	V celosvetovom porovnaní sú len v malom počte krajín emancipačné snahy efektívne a priniesli udržateľné zmeny. Rodové nerovnosti pretrvávajú aj v spoločnostiach so silnou emancipačnou uvedomelosťou (nižšia odmena žien sa tú istú prácu, menšie šance na kariérny postup, dvojité zaťaženie rodinou a prácou).
Sexualita je pevnou súčasťou manželstva a manželia majú povinnosti vzájomne si vyhovieť v sexuálnych túžbach.	Žiadna forma spolužitia nezakladá povinnosť podvoliť sa vynucovanému sexuálnemu styku, alebo nechceným sexuálnym praktikám.
Používanie násilia je charakteristické pre určité skupiny obyvateľstva- pre ľudí žijúcich	Ľudia zažívajúci násilie pochádzajú zo všetkých sociálnych skupín.

na okraji spoločnosti, pre určité národnosti alebo náboženské skupiny	
Prenasledovanie sa vyskytuje ojedinele. Prenasledovateľ je tajomný neznámy.	Prenasledovanie je veľmi rozšírený fenomén. Medzi páchatelom a obeťou je takmer vždy blízky vzťah.
Obete obchodu so ženami sú prostitútky.	Obchodom so ženami je aj sprostredkovanie potenciálnych manželiek či služobníctva, vytváranie vykorisťujúcich životných a pracovných podmienok, ale aj obchodovanie s ľudskými orgánmi.
Nútené manželstvo je podmienené výlučne určitými sociálnokultúrnymi faktormi (náboženstvo, tradícia, finančný prospech, legalizovanie pobytu).	K núteným manželstvám dochádza vo všetkých krajinách sveta, nezávisle od náboženstva, sociálneho a kultúrneho pôvodu, etnicity, národnosti, náboženstva a podobne.
Mrzačenie ženských pohlavných orgánov sa zvykne redukovať na konkrétnu kultúrnu normu, ktorej nedodržiavanie je v istých kruhoch sankcionované.	Mrzačenie ženských pohlavných orgánov je porušenie ľudských práv, násilný akt spočívajúci v ťažkej fyzickej ujme s trvalými následkami.
Moje dieťa patrí mne.	Dieťaťu týmto spôsobom odopierame právo na samostatný život. Takýto vlastnícky nárok pôsobí vo všetkých vzťahoch deštruktívne. Podstatné kritérium pozitívneho vzťahu je vytváranie porozumenia cez blízkosť a odstup.

Príloha č. 10 Prehrávanie scénok

Zdroj: BRACINÍK, R., ŠVECOVÁ, J. 2006. Ako sa chrániť. Preventívny program pre žiakov základných škôl na ochranu pred násilím. Žilina: OZ Náruč - Pomoc deťom v kríze.

Scénka- **tajomstvá 1**

(dieťa je doma samé so svojím opatrovateľom, príbuzným alebo priateľom rodiny...)

Dana Tak dobre, vypnúť telku. Je čas ísť do postele. Ak nebudeš v posteli, kým sa vrátia vaši, schytám to od nich. Ako minule, pamätáš sa? O chvíľu prídem a pobozkám ťa na dobrú noc.

Majka Nechaj ma ešte dopyzerať, ako sa to skončí. Prosím!

Dana V žiadnom prípade. Je čas spať, babuľka. (šantivo ju poštekli. Majka sa trochu krúti, ale smeje sa.)

Majka Ale veď, Dana.

Dana s vážnym výrazom v tvári). Tak teda vieš čo? Nechám ťa pozerať dlhšie, ak si sadneš vedľa mňa. Keď to skončí, odnesiem ťa hneď do postele. Platí?

Majka (sleduje diane v telke) Uhm, dobre.

(Majka sedí vedľa Dany a celý čas pozerá televízor. Dana ju začne opäť štekliť, o chvíľu však prejde k dôraznejším dotykom. Potom ju chytí okolo pliec. Majka sa nespokojne zavrtí. Tentoraz sa nesmeje. Vyzerá, že jej Danine počínanie skutočne vadí.

Majka Prestaň! (pokúša sa vstať)

Dana Sed' tu, lebo inak ťa hneď vezmem do postele!

Majka (vyzerá, že jej ide do plaču, ale ostáva sedieť)

Dana Ale no tak, nebuď taká. Daj mi božtek.

Majka (Skloní hlavu a nesúhlasne s ňou zavrtí)

Dana Tak poďme, bude to?

Majka (pobozká ju na líce)

Dana Pozri Majka, toto bude naše tajomstvo, rozumieš? Nepovedz to nikomu, ináč budeš mať problémy, že si bola tak dlho hore.

Majka (kýva hlavou, že rozumie)

Príloha č. 11 Áno/nie/neviem

Zdroj: inšpirované z aktivity podľa Glosovej a kol. (2013) – *Sexuálna výchova v kontexte ľudských práv II., stručný manuál pre rovesnícke vzdelávanie*. Bratislava. Spoločnosť pre plánované rodičovstvo

Hra na Áno – Nie – Nevie

Pozorne si prečítaj jednotlivé tvrdenia a ak s tvrdením súhlasíš, označ **áno (A)**, ak nie, označ odpoveď **nie (N)**. Ak sa nevieš vyjadriť, označ odpoveď **neviem (?)**. Kľúč so správnymi odpoveďami ti dá pracovník/pracovníčka.

Posúď pravdivosť nasledujúcich tvrdení		Á	N	?
1	Máš právo povedať každému, aby sa ťa nedotýkal, ak je ti to nepríjemné			
2	Ak povie dievča chlapcovi „nie“, často tým myslí „áno“			
3	Ak zaplatí chlapec na rande s dievčaťom účet, má právo na viac ako bozk			

4	Žiarlivosť je prejavom naozajstnej lásky			
5	K väčšine prípadov znásilnenia na schôdkach dochádza preto, lebo dievča vzruší chlapca natoľko, že sa chlapec prestane ovládať			
6	Alkohol a drogy môžu potláčať zábrany v sexuálnom správaní			
7	Dievčatá sú častejšie obťažované ako chlapci			
8	Páchateľmi sexuálneho zneužívania sú prevažne muži			
9	Najlepší spôsob úniku je povracať sa pred násilníkom			
10	Pravý muž dáva žene najavo, že je niečím viac ako on			
11	Platí, že čím je žena atraktívnejšia, tým viac je vystavená riziku znásilnenia			
12	Ak sa niekto pokúsi ženu znásilniť, musela to nejako vyprovokovať sama			
13	Znásilnení muži prežívajú rovnaké emocionálne traumy ako ženské obeť			
14	Aby násilníci dosiahli svoj cieľ, musia často použiť zbraň			
15	Páchatelia sexuálne motivovaných činov sú psychicky narušení ľudia			
16	Pokusy o znásilnenie bývajú väčšinou spontánne, vopred neplánované			
17	Ak sa hanbí znásilnená žena vypovedať pred policajtom – mužom, má právo požiadať, aby ju vyšetrovala žena			
18	Obeť znásilnenia má právo žiadať, aby pri lekárskom vyšetrení alebo výsluchu bol s ňou niekto blízky			
19	Ak si sa stal/a obeťou sexuálneho násillia ty alebo niekto, koho poznáš, mali by ste to oznámiť niekomu dospelému, komu dôveruješ			
20	Ak si sľúbil/la mlčanlivosť, musíš ju dodržať za každých okolností			
21	Dospelí niekedy deťom neveria			
22	Deti majú právo niekedy isté pravidlá porušiť			
23	Nikdy nesmieš klamať			
24	Máš právo na život v bezpečí			
25	Ak si napadnutý/á nesmieš sa za žiadnych okolností brániť			

Použitá literatúra

BRACINÍK, R., ŠVECOVÁ, J. Ako sa chrániť. Preventívny program pre žiakov základných škôl na ochranu pred násilím. Žilina: 2006 OZ Náruč - Pomoc deťom v kríze.

ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK. Kontaktní práce. Praha: 2007. Česká asociace streetwork

GLOSOVÁ a kol. Sexuálna výchova v kontexte ľudských práv II., stručný manuál pre rovesnícke vzdelávanie. Bratislava: 2013 Spoločnosť pre plánované rodičovstvo

GYMERSKÁ, M. a kol. Ako byť v pohode sám so sebou. Bratislava: 2009 oz Persona, ISBN 978-80-89463-06-0

LABÁTH, V. a kol. 2011. Expoprogram. Intervenčný program pre skupinovú prácu s deťmi s mládežou. Bratislava : Univerzita Komenského, 2011. 276 s. ISBN 978-80-223-2756-5

LIEBMANN, M. 2010. Skupinová arteterapie. Praha: Portál, 2010. 280 s. ISBN 978-80-7367-729-9

LUKŠÍK, I., SUPEKOVÁ, M. Sexualita a rodovosť v sociálnych a výchovných súvislostiach. Bratislava: 2003 Humanitas

MADZGOŇOVÁ, S. Výchovný program práce s potenciálnymi obeťami šikanovania 1. Prešov: 2011 Metodicko-pedagogické centrum.

MINER, H., GIDDEN, A.(2003) Sociologie, Praha : Argo In Kövérová, Š., Brnula, P. (2007) Hra určená na medzikultúrnu komunikáciu pre tréning sociálnych zručností sociálnych pracovníkov

ONDRUŠEK D., POTOČKOVÁ D., HIPŠ J., Výchova k tolerancii hrou, 2007: PDCS, o. z., Partners for Democratic Change Slovakia, ISBN: 978-80-969431-5-9

POPPER, M., HRIVŇÁKOVÁ, J. Intimita a zdravie. Príručka pre preventívnu prácu s Rómami v oblasti sexuálneho zdravia. (Pracovná verzia). Bratislava: 2003

BRANDER,P., a kol., KOMPAS :Príručka výchovy a vzdelávania mládeže k ľudským právam, Ministerstvo školstva Slovenskej republiky: 2009, ISBN 978-80-969407-2-1

Spoločnosť pre plánované rodičovstvo: 2012. Nepočujem, nevidím, nekonám! Mýty a fakty o násilí

TORNÓCZYOVÁ, Ľ. Tomáš- dieťa s modrinou. Bratislava: 2012. Občianske združenie Pomoc ohrozeným deťom. ISBN 978-80-968926-4-8.

VARGOVÁ, D. Práva detí v kontexte Dohovoru o právach dieťaťa. Bratislava: 2007. Metodicko – pedagogické centrum

VOPEL, K. W. 2008. Skupinové hry pro život 2. Praha: Portál, 2008. 136 s. ISBN 978-80-7367-352-9

Kontakt

OZ Mládež ulice

www.mladezulice.sk

info@mladezulice.sk

facebook: Mládež ulice

Ak sa vám tento materiál páčil a bol pre vás užitočný, budeme vďačný za akúkoľvek finančnú podporu.

Číslo účtu: 292 189 7448/1100